

محصولات کارگاه

در این کارگاه از دیزی آشپزی و قهوه خانه‌ای بگیر تا گلدان و جاطمی قلیان و کاسه بشقاب و کلی وسایل دیگر تولید می‌شود؛ «یکی از شاگردانم کارهای تزئینی را به عهده گرفته و کارهایی به جز دیزی تولید می‌کند. این کارها برای قلم‌زنی به کارگاه‌های قلم‌زنی فرستاده می‌شود و به خاطر خاصیت سنگ که چرب است و از هم نمی‌پاشد، به زیبایی و ظرافت کار روی مس می‌توان قلم‌زنی روی آن انجام داد.»

وعده‌اول انقلاب که هیچ‌گاه عملی نشد

صحبت‌مان که به حمایت از صنایع کوچک و روز خاص آن می‌رسد، لیخندی تلخ بر لبان آقای مشکانی می‌نشیند؛ «اوایل انقلاب قرار بود این صنعت را توسعه دهند، چون صنعتی است که به لحاظ کمیابی آن در دنیا بازارش نفت ایران برابری می‌کند اما هیچ شخصی و مسئولی به این صحبت رسیدگی نکرد و سال‌ها در پس هم بدون حمایت از این صنعت کوچک اما پرارزش گذشت و امروز این صنعت با همه کم‌لطفی‌ها اندک حیاتی دارد اما همین را هم به زور می‌خواهند به فراموشی بسپاریم.»

ویژگی‌های سنگ هرکاره

مشکانی درباره‌ی خاصیت سنگ هرکاره و دلیل نسبتش به امام رضا(ع) نیز می‌گوید: «سنگ منسوب به امام رضا(ع) که به نام سنگ هرکاره نیز معروف شده است، تنها سنگی است که می‌شود روی آن قلم‌زنی و منبت کاری کرد. این سنگ بر خلاف سنگ‌های دیگری که با فشار و ضربه می‌شکنند، به خاطر چربی بافتی که دارد با ضربه و دستگاه مخراب کاری نمی‌شکنند، نقل است از پیشینیان این کار که این سنگ چیزی در حدود دوهزار سال در این مرز و بوم وجود داشته و از همان زمان‌ها ظروف سنگی که روی آن‌ها کنده کاری‌هایی می‌شده در مصر باستان و ایران کشف شده است که دلیلی بر این مدعاست اما روایت اصلی این سنگ و چیزی که سینه به سینه کهنه‌کاران سنگ نقل شده، مربوط به داستان ورود امام رضا(ع) به مشهد است. آن‌طور که روستائیان می‌گویند، گویا زمان عبور ایشان از این سوی شهر شیری به ایشان می‌دهند تا رفع عطش و خستگی کنند و ایشان نیمی از کاسه شیر را می‌خورند و نیم دیگر آن را روی سنگ‌ها می‌ریزند و می‌گویند این برکتی باشد برای کسانی که پس از من برای زیارت من می‌آیند و رحمت می‌فرستند بر کسی که این سنگ را می‌سازد و در این سنگ غذا می‌خورد.»

مشتری‌های دیزی

استاد دیزی سنگی روستای زکریا درباره مشتریانش هم این‌طور تعریف می‌کند که: «مشتری‌ها از مشهد و از شهرهای دیگر مانند یزد و کاشان و اصفهان و... هستند. البته مشتری‌هایی هم داریم که این صنعت را از ما خریداری می‌کنند و آن را برای فرزندانشان که خارج از کشور هستند، می‌فرستند. مردم خاصیت آهن سنگ را می‌دانند و بسیاری از این ظروف سنگی استقبال دارند.»

وی ادامه می‌دهد: «بهره‌مندی مشتری توریسم از این سنگ

این یک حرفه موروثی است

پسرانم، احمد و محمد حسن که یکی دیپلم و دیگری فوق‌دیپلم دارند نیز در همین کار هستند. آن‌ها نیز با نشان همین هنر بزرگ شده‌اند. انگار این پیشه، یک فعالیت موروثی است و البته هنوز هم این سنگ مشتری خود را دارد و بسیار مورد استقبال است.

سنگ باشد، رونق بد نیست

آن‌طور که آقای مشکانی می‌گوید: «رونق کار سنگ بد نیست اما این روزها تأمین سنگ تبدیل به یک دغدغه بزرگ برای همه سنگ‌تراشان شده است؛ در حال حاضر حدود ۵۰، ۶۰ کارگاه سنگ‌تراشی که در مشهد فعالیت دارند، سنگ خود را از معدن آقای عنایتی تهیه می‌کنند.» او معتقد است: «با تعطیلی این آخرین معدن تولید سنگ هرکاره به زودی صنعت تولید دیزی سنگی و محصولات دیگر تزئینی از این سنگ نیز به یغما خواهد رفت.»

گفتند اینجا باید فضای سبز شود

این استاد زحمتکش در کارگاه سنگ‌تراشی در بیان تعطیلی معادن و کارگاه‌های سنگ‌تراشی این حوالی می‌گوید: «خود من حدود ۱۱ سال در روستای زکریا کارگاه داشتم تا اینکه سال ۹۲ آستانه آمد و گفت چون من شهروند محله رضا شهر هستم، باید کارگاهم را تعطیل کنم و احمد و دوست دیگرش را که بومی روستا بودند، نتوانستند از کارگاهشان بیرون کنند.

نان کلسی کارگر زحمتکش سنگ‌تراش اجر خواهد شد

او توضیح می‌دهد: «از همان سال من به این معدن آمدم و قرار شد کارگاه سنگ‌تراشی‌ام در دل این معدن دایر باشد که آستانه به این معدن نیز برای تعطیلی آن فشار می‌آورد. آن‌ها می‌گویند این قسمت‌ها در نقشه کمر بندسبز محسوب می‌شود و با افتتاح بولوار خلیج فارس قرار است دیگر معدنی در آن وجود نداشته باشد. آن‌ها فکر این را نمی‌کنند که با این کار نان کلسی صاحب کارگاه دیزی‌سازی و سنگ‌تراشی و شاگردان آن‌ها اجر خواهد شد.»

یک کارگاه و ۶۰ نان آور

اینجا یکی از ۶۰ کارگاه سنگ‌تراشی مشهد است. کارگاهی که ۶۰ خانواده از آن نان می‌خورند. کار سخت سنگ‌تراشی را به خوبی می‌توان در چند ساعت حضور در کنار آن‌ها حس کرد. صدای بلند دستگاه‌ها، مته‌ای بر اعصاب است. آن‌ها هر روز از ساعت ۸ صبح تا پاسی از شب در حالت ایستاده پای دستگاه در معیت این صداهای نخرشیده‌اند. همان‌طور که استادکار می‌گوید، حالا و پس از ۳۰ سال سنگ‌تراشی شنوایی گوش او به شدت تحت تأثیر این صداهاست؛ «شنوایی یک گوشم ۳۵ درصد است و دیگری ۶۵ درصد. بالاخره کار کردن در این محیط بی‌تأثیر هم نیست. علاوه بر این باید خیلی مراقب دست و انگشتانت باشی که لای دستگاه نرود و آسیبی نبینی.»

بیله‌کار

کار در کارگاه هرکاره‌سازی، بر مبنای بیله است. کار یک هفته و سفارش آن کار را یک بیله‌کار می‌گویند. سنگ‌های شکسته در معدن به مبلغی خریداری می‌شوند و بر اساس اندازه آن سنگ‌ها، دیزی‌ها تراشیده می‌شوند. کار کلی و بایک قیمت به مشتریان داده می‌شود و آن‌ها سایزبندی می‌کنند و بر مبنای آن قیمت متفاوت بسته به سایز روی محصولات می‌گذارند؛ «شاید در طول یک هفته ۱۰۰ تا ۳۰۰ دیزی بتراشیم که این تعداد بسته به سفارش مشتری است.»

راز نگهداری هرکاره

هرکاره و نگهداری آن فوتی دارد که استاد آن را بازگو می‌کند: «خدا بیامرزد ما ۴۰ سال هرکاره‌اش را نگهداشت ولی خیلی‌ها را می‌شناسم که هر دوسه سال هرکاره را ترک می‌دهند و آن را خراب می‌کنند. راز نگهداری هرکاره این است که نباید گرم و سرد شود. ابتدا که غذا را در آن بار می‌گذارند، باید شعله را زیاد کنند و بعد از جوش آن را کم کنند تا غذا به دل بجوشد و آب آن کم نشود. یکی از دلایلی که هرکاره می‌شکند، به دلیل این است که خانم‌ها شعله زیر هرکاره را زیاد می‌کنند و آب غذا خشک می‌شود بعد به غذا آب سرد اضافه می‌کنند و سنگ را ترک می‌دهند. البته هرکاره شکسته را هم می‌توان استفاده کرد. کافی است دور آن، سیم بیچید تا ترک هنگام حرارت دیدن سنگ باز نشود و چکه نکند. درباره اینکه می‌گویند شیر بجوشانید... هم باید بگویم که این سنگ خودش چرب است و نیازی به این اقدامات ندارد و تنها گردوخاک آن را بشوید، قابل استفاده است.»

راز نگهداری هرکاره این است که نباید گرم و سرد شود. ابتدا که غذا را در آن بار می‌گذارند، باید شعله را زیاد کنند و بعد از جوش آن را کم کنند تا غذا به دل بجوشد و آب آن کم نشود. یکی از دلایلی که هرکاره می‌شکند، به دلیل این است که خانم‌ها شعله زیر هرکاره را زیاد می‌کنند و آب غذا خشک می‌شود بعد به غذا آب سرد اضافه می‌کنند و سنگ را ترک می‌دهند. البته هرکاره شکسته را هم می‌توان استفاده کرد. کافی است دور آن، سیم بیچید تا ترک هنگام حرارت دیدن سنگ باز نشود و چکه نکند. درباره اینکه می‌گویند شیر بجوشانید... هم باید بگویم که این سنگ خودش چرب است و نیازی به این اقدامات ندارد و تنها گردوخاک آن را بشوید، قابل استفاده است.»